

HELGELAND REVISJON AS
Jektveien 12
8616 MO I RANA

VÅR REFERANSE
20/13794

DERES REFERANSE

UNNTATT OFFENTLIGHET
Offl § 13, jf. finanstill § 7

DATO
05.07.2021

Tilsynsrapport

1. Innledning

Finanstilsynet har avholdt revisortilsyn med Helgeland Revisjon AS. Tilsynet er gjennomført i siste del av januar og starten av februar 2021, og ble på grunn av Covid-19 utført digitalt. Det vises videre til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport av 19. mars 2021 og revisjonsselskapets tilsvarende mottatt 26. april 2021 som ble supplert med ytterligere informasjon 29. juni 2021.

Revisjonsselskapet ble registrert i Foretaksregisteret i juli 2019 og har seks ansatte. Konesjon som revisjonsselskap ble gitt i september 2019 og revisjonsselskapet har fra februar 2020 også konesjon som regnskapsførerselskap.

Hovedformålet med Finanstilsynets inspeksjoner er å kontrollere oppfyllelsen av lovkrav, herunder å identifisere og påpeke eventuelle svakheter i gjennomføringen av revisjonsoppdrag. Foretakets retningslinjer og rutiner er sentrale for å sikre overholdelse av revisorlovgivningen. Som ledd i tilsynet har Finanstilsynet også gjennomgått et utvalg revisjonsoppdrag nærmere. Finanstilsynets har ikke vurdert alle de interne retningslinjene og rutinene, og heller ikke alle deler av revisjonen på de utvalgte oppdragene.

Tilsynet avdekket mangler i revisjonsselskapets kvalitetssikringssystem og etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Tilsynet avdekket også svakheter ved utførelse av revisjonsoppdrag.

2. Selskapets organisering, retningslinjer og rutiner

Som del av tilsynet har Finanstilsynet vurdert om selskapet har organisert virksomheten og etablert kvalitetssikring som er forsvarlig ut fra selskapets størrelse og virksomhet, og i henhold til tidligere revisorlov § 5b-1 og ny revisorlov § 7-1.

Revisjonsselskapets kvalitetssikringssystem er sist revidert 12. oktober 2020, og ble behandlet i møte i selskapets styre i desember 2020. Da tilsynet ble gjennomført i slutten av januar 2021, hadde selskapet ennå ikke mottatt revisors attestasjonsuttalelse om foretakets risikostyring og internkontroll, jf. risikostyringsforskriften § 10.

Selskapet har ingen revisjonsoppdrag for foretak av allmenn interesse, jf. tidligere revisorlov § 5a-1 og ny revisorlov § 1-2 siste ledd med særlige krav i lovens kapittel 12.

Finanstilsynets vurdering

Dokumentasjon av revisjonsselskapets kvalitetssikringssystem (kvalitetsstyringssystem) er utarbeidet før ny revisorlov trådte i kraft 1.1.2021. Henvisninger i dokumentet til revisorloven er derfor gitt til tidligere lov. Dokumentet forutsettes oppdatert i 2021.

Under tilsynet opplyste selskapet at det ikke har revisjonsoppdrag for foretak av allmenn interesse og at dette er en bevisst strategi. Denne strategien bør tas inn som premiss for kvalitetssikringssystemet, fordi kvalitetssikringssystemet ikke fremstår å være tilpasset kravene for revisjonsforetak som reviderer foretak av allmenn interesse. Det gjelder særlig forhold som sammensetning av revisjonsteam og rotasjon av oppdragsansvarlig revisor, oppdragskontroll, overvåking og behandling av overtredelser, klager og beskyldninger. I ny revisorlov § 7-1 siste ledd, presiseres det at oppfyllelsen av kravene i revisorlovens kapittel 7 skal tilpasses virksomhetens omfang og kompleksitet.

Revisjonsselskapet har opplyst at overvåkingsrutinene fortsatt er under arbeid/vurdering. Det er foreløpig ikke gjennomført intern kvalitetskontroll. Opplegget som er under utarbeidelse vil ta utgangspunkt i kvalitetskontrollopplegget til DnR, men vil bli tilpasset revisjonsselskapets behov. Som nærmere beskrevet under vurderingen av selskapets rutiner på hvitvaskingsområdet, mener Finanstilsynet at selskapet uansett bør styrke rutinene for overvåkingen på oppdragsnivå etter kravet i ISQC 1 punkt 48 bokstav a.

Finanstilsynet har merket seg at revisjonsselskapet har opplyst i tilsvaret til foreløpig tilsynsrapport at revisjonsselskapet har oppdatert kvalitetssikringssystemet slik at det er i samsvar med ny revisorlov, herunder nye retningslinjer og rutiner for etterutdanning, eieres deltakelse i revisjonsforetakets drift og øvrige forhold i ny revisorlov § 7.

3. Etterlevelse av hvitvaskingsregelverket

Tilsynet omfattet kontroll av revisjonsselskapets virksomhetsrettede risikovurdering, rutiner for å sikre at virksomheten har håndtert identifisert risiko og oppfyllelse av plikter etter hvitvaskingsloven. Det er også kontrollert utførte kundetiltak for åtte enkeltoppdrag.

Etter hvitvaskingsloven § 30 skal rapporteringspliktige registrere og lagre opplysninger og dokumenter som er innhentet og utarbeidet i forbindelse med tiltak etter §§ 6 til 26, i fem år etter at kundeforholdet ble avsluttet eller transaksjonen ble gjennomført. Finanstilsynet konstaterer at revisjonsselskapet har systemer som skal sikre dokumentasjonskravet.

Finanstilsynet erfarte ved kontroll av enkeltoppdrag at det ved flere tilfeller var konkludert uten at det fremkom hvilken dokumentasjon revisor hadde innhentet og hvilke kontrollhandlinger revisor har utført for å kunne konkludere. Dette inkluderer:

- Virksomhetsinnrettet risikovurdering og risikoklassifisering
Finanstilsynets gjennomgang viser at omtrent 80 av selskapets cirka 340 registrerte revisjonsoppdrag per 18. januar 2021 opererer innenfor bransjer som ifølge nasjonal risikovurdering kan indikere økt risiko for hvitvasking. I sin dokumenterte risikovurdering

under kvalitetssikringssystemets punkt 5.7 har selskapet vurdert at det ikke foreligger grunn til å anta økt risiko tilknyttet noen av kundene i 2019. Hvilke vurderinger som ligger til grunn for at revisjonsselskapet ikke har kunder som har økt risiko for hvitvasking og terrorfinansiering er ikke tilfredsstillende begrunnet og dokumentert. Det vises til hvitvaskingsloven § 7 og 9.

- **Reelle rettighetshavere**
Selskapets kvalitetssikringssystem har rutiner for å kartlegge reelle rettighetshavere og identifikasjon av disse. Rutinene følges på oppdragsnivå opp gjennom bruk av sjekklisten "kundetiltak og reelle rettighetshavere". I hovedsak angir ikke dokumentasjonen på oppdragsnivå handlingene som er utført for å finne reelle rettighetshavere, kun resultatet (hvem dette er). Det vises til hvitvaskingsloven § 14.
- **Politisk eksponert person (PEP)**
Selskapets rutiner for kundetiltak behandler identifisering og håndtering av politisk eksponerte personer (PEP). Sjekklisten "kundetiltak og reelle rettighetshavere" omfatter vurderinger knyttet til om daglig leder eller eiere og reelle rettighetshavere er PEP, familiemedlemmer til PEP, medarbeidere av PEP eller at de har en nær forretningsmessig eller økonomisk tilknytning til en slik person. Det fremgår av rutinene og sjekkliste som benyttes for kundetiltak at det skal gjennomføres kontroll med at det ikke foreligger tilknytninger til PEP, som omtalt i hvitvaskingsloven. Stikkprøvene som under tilsynet er gjennomført mot oppdragsvurderinger, viser at de kontroller og vurderinger som er gjort, i liten grad er dokumentert utover konklusjonen om at forholdet ikke er aktuelt. Etter Finanstilsynets syn må det fremkomme av dokumentasjonen hvilke handlinger/kontroller revisor har utført for å konkludere med at et ikke er identifisert noen PEP. Det vises til hvitvaskingsloven § 13 fjerde ledd jf. § 18.

Finanstilsynet finner at revisjonsselskapet ikke i tilstrekkelig grad dokumenterer beskrevne vurderinger knyttet til krav i hvitvaskingsregelverket. Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 30. Det vises også til Finanstilsynets rundskriv 14/2019 punkt 4.6.4. Finanstilsynet har merket seg at revisjonsselskapet i tilsvaret har opplyst at de tar Finanstilsynets merknader til etterretning og vil endre rutinene slik at det i større grad vil fremgå hvilke kontrollhandlinger som revisor har utført og dokumentasjon som er innhentet.

3.1 Gjennomgang av oppdrag der klient er underlagt hvitvaskingsloven

Revisjonsselskapet er valgt revisor for flere revisjons- og regnskapsførerforetak (Foretaksregisteret angir totalt åtte slike foretak per 5. februar 2021). Disse foretakene er, som revisjonsselskapet, rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Finanstilsynets kontroll av individuelle revisjonsoppdrag omfattet ingen oppdrag der kunden er underlagt hvitvaskingsloven. Finanstilsynet har kun vurdert revisjonsselskapets rutiner og retningslinjer knyttet til slike oppdrag.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet har merket seg at revisjonsselskapets kvalitetssikringssystem bare beskriver kontrollhandlinger dersom det foreligger indikasjoner om høy risiko i kundeforholdet som følge av at kunden har mangelfulle rutiner for kundetiltak og rapportering.

Pliktene disse kundene er underlagt i henhold til hvitvaskingsloven, er så viktige og sentrale at revisor alltid må kartlegge rutiner som angitt i kvalitetssikringssystemet og gjennomføre

kontrollhandlinger. Finanstilsynet minner i denne sammenheng selskapet om rapporteringsplikten etter finanstilsynsloven § 3a første ledd.

Finanstilsynet mener at ovennevnte forhold er en svakhet i henhold til revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 250 punkt 13-14, jf. hvitvaskingsloven § 4. I rundskriv 14/2019 under punkt 9 redegjør Finanstilsynet for god revisjonsskikk når kunden er rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven.

Finanstilsynet har merket seg at revisjonsselskapet i tilsvaret har opplyst at de i forbindelse med justering av kvalitetssikringssystemet vil innarbeide spesifikke rutiner knyttet til revisjon av foretak som er rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven.

4. Kontroll av individuelle revisjonsoppdrag

Finanstilsynet har kontrollert revisjonen av årsregnskapene for regnskapsåret 2019 for fire oppdrag heretter benevnt oppdrag A, B, C og D. Finanstilsynet gjennomførte kontroller av ytterligere fire revisjonsoppdrag begrenset til oppdragsvurdering.

4.1 Oppdragsvurdering – aksept av nytt oppdrag

Revisjonsselskapet har i henhold til Foretaksregisteret vært revisor for oppdrag C fra 3. januar 2020. Revisors oppdragsvurdering i Descartes er datert 20. november 2019, med kvalitetssikring av oppdragsansvarlig revisor 16. desember 2019. Oppstartsmøte med klienten ble gjennomført 3. desember 2019. Oppdrag C var i 2019 tilknyttet foretak i et konsern. Revisor har påtatt seg revisjonen av alle selskaper i konsernet.

Oppdrag C har gått med underskudd helt siden oppstarten i 2014. Fra og med årsregnskapet for 2015 har egenkapitalen vært negativ. I nummerert brev av 29. mai 2019 tok forrige revisor opp egenkapitalsituasjonen og styrets handleplikt. I referat fra oppstartsmøte skriver revisor følgende om oppdrag C: *"Selskapet har levert underskudd over flere år og har negativ egenkapital. De har dermed utfordringer knyttet til finansiell yteevne og likviditet og er avhengig av en bedring her for å sikre fortsatt drift"*.

Revisor har ikke dokumentert andre handlinger og annen oppfølging av forholdene enn at de er blitt diskutert i oppstartsmøtet. Det foreligger følgelig ikke dokumentasjon for at revisor på aksepttidspunktet har innhentet og vurdert referater fra styremøter som kan ha behandlet forrige revisors brev, spørsmål om tilførsel av ny kapital eller andre tiltak for å sikre forsvarlig drift og egenkapital, eller perioderegnskap for perioden fra forrige avlagte årsregnskap og frem mot aksept av oppdraget

For både oppdrag B og C har det etter overtakelsen av revisjonsoppdragene skjedd endring i hvordan utsatt skatt som skyldes fremførbare underskudd er regnskapsmessig behandlet. Tidligere revisorer fra to ulike revisjonsselskaper, har ikke akseptert oppføring av den mulige skattefordelen som en eiendel. Skifte av revisor skjedde ikke på ordinær generalforsamling. Valg av ny revisor har dermed skjedd før utløpet av tjenestetiden, jf. aksjeloven §7-2. Av denne paragrafen fremgår at uenighet vedrørende regnskapsmessig behandling ikke anses som saklig grunn for skifte av revisor før utløpet av tjenestetiden. Oppføringen av utsatt skattefordel i 2019 regnskapene har for begge selskaper stor betydning for bokført egenkapital. Det foreligger ikke tilstrekkelig revisjonsbevis for at fordelene vil kunne bli utnyttet i nær fremtid ved avleggelsen av 2019 regnskapene - se punkt 4.4 under.

Finanstilsynets vurdering

Foretaket C's egenkapital var på aksepttidspunktet tapt og har vært tapt gjennom flere år. Tidligere revisor har tatt styrets ansvar for forsvarlig egenkapital opp i nummererte brev. Til tross for dette har ny revisor ikke dokumentert å ha fulgt opp om styret/aksjonærene har gjennomført nødvendige tiltak i for å sikre forsvarlig egenkapital forbindelse med akseptvurderingen. Det kan se ut som om revisor allerede på aksepttidspunktet forutsatte en revisjonsberetning med presisering knyttet til fortsatt drift. Utgangspunktet for reglene om revisorskifte er at ny revisor ikke skal påta seg et oppdrag før lovbrudd tatt opp av tidligere revisor er rettet opp i.

Finanstilsynet mener revisor ikke skulle akseptert revisjonsoppdraget før det kunne dokumenteres at selskapets styre hadde oppfylt sine plikter etter aksjeloven med hensyn til forsvarlig egenkapital og oppfylt sine plikter knyttet til dokumentasjon av oppføringen av utsatt skattefordel.

Forholdet er brudd på revisorloven § 5-2 andre ledd og ISA 220 punkt 12 og 14. Finanstilsynet mener bruddet er grovt. Etter ny revisorlov er dette et grovt brudd på § 9-3 tredje ledd, første punktum.

Revisjonsselskapet har opplyst i tilsvaret til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport at revisor har foretatt en grundig gjennomgang av konsernets likviditet. Denne gjennomgangen er ikke fremlagt for Finanstilsynet.

4.2 Risikovurdering, angrepsvinkel og revisjonsplan

For oppdragene Finanstilsynet valgte ut for kontroll har revisor basert angrepsvinkel for revisjonen på substanskontroller. Revisor har vurdert denne angrepsvinkelen som hensiktsmessig ut fra kunnskap om oppdragene og forståelsen av enhetene og deres interne kontroll. Risikovurderingen revisor har dokumentert viser at revisor er opptatt av risikoer som krever spesiell revisjonsmessig oppmerksomhet, primært knyttet til misligheter, og spesielt på inntektsområdet. For andre aktuelle risikoer knyttet til påstander for regnskapsposter, kontosaldoer og tilleggsopplysninger fremstår risikoen generelt være utkvittert som lav (grønn), med hensyn til både sannsynlighet og betydning.

Finanstilsynets vurdering

Det savnes tydelig sammenheng (rød tråd) mellom relevante risikoer og planlagte og utførte revisjonshandlinger. Revisor har i planleggingen ikke fått klart frem hvilke risikoer som er aktuelle og som kan medføre vesentlig feilinformasjon på påstandsnivå for transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger. Selv om mislighetsrisikoer er vurdert og behandlet, er mangelen på rød tråd særlig fremtredende på inntektsområdet og for påstanden fullstendighet.

Forholdet er brudd på tidligere revisorlov § 5-2 annet ledd, jf. ISA 315 punkt 25, og i ny revisorlov § 9-3 tredje ledd, første punktum og bokstav c, jf. ISA 315 punkt 25.

Allerede under tilsynet opplyste revisjonsselskapet at måten risikovurderingene ble dokumentert på er endret ved revisjonen av årsregnskap for 2020. Finanstilsynet foretok på denne bakgrunn stikkprøver mot revisjonen av årsregnskaper for 2020. Resultatene underbygger at påpekte mangler i det vesentlige er rettet opp. Finanstilsynet gjør oppmerksom på at ny ISA 315 retter økt oppmerksomhet mot vurdering av risiko og forholdet til enhetenes interne kontroll, og dokumentasjon av disse vurderingene. Denne er gjeldende for revisjonen av regnskaper for perioder som begynner 15. desember 2021 eller senere.

4.3 Revisjon av aksjer i datterselskaper

Oppdrag A er et holdingselskap med to 100% eiet datterselskaper. Det ene datterselskapet er oppdrag B. Denne datteren var skrevet ned til 0 i årsregnskapet til A for 2018. Bakgrunnen var tapt egenkapital. I 2019 ble egenkapitalen økt ved konvertering av konserngjeld og ved oppføring av utsatt skattefordel på kr 3,8 millioner. Resultat før skatt i 2019 var kr 187 100 og bokført egenkapital ca. 3 millioner kroner. Dersom utsatt skattefordel fortsatt hadde vært bokført til 0, ville selskapet også etter konverteringen hatt en negativ egenkapital på kr 0,8 millioner kroner.

I revisjonsdokumentasjonen for oppdrag A er det utarbeidet et regneark der revisor har dokumentert revisjonsutførelsen. Regnearket har en arkfane for aksjer. Der er det en overskrift som omhandler vurdering av virkelig verdi mot bokført verdi. For *"xx AS"* har revisor konkludert med verdi "ok" basert på at datterselskapets egenkapital er større en bokført verdi i morselskapet. For oppdrag B er det ikke gitt noen konklusjon på verdien av aksjene. Det er laget en oppstilling som viser at morselskapets andel av egenkapital er vesentlig lavere enn bokført verdi. Videre foreligger en oversikt over regnskapstall fra 2015 til 2019. Det er konkludert samlet for aksjer i datterselskap *"Ut fra vår vurdering foreligger det ikke nedskrivningsbehov på aksjene. Aksjene anses OK"*.

Bokført verdi av aksjeposten i selskap B i selskap A sitt regnskap ved utgangen av 2019 er ca. 16,9 millioner kroner. Basert på bokført egenkapital i selskap B kan dette fremstå som en overvurdering på minst 14 millioner kroner. Egenkapitalen i oppdrag A er ca. 31,6 millioner kroner. Det foreligger ingen verdivurdering fra ledelsen eller tredjepart som underbygger bokført verdi på ca. 16,9 millioner kroner. Den bokførte verdien har oppstått ved at det er gjennomført debitorskifte for et usikret konsernlån som deretter er omgjort til egenkapital i B. Før denne konverteringen var bokført verdi på aksjeposten i B null.

I tilsvaret til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport har revisjonsselskapet anført at de er uenige i Finanstilsynets konklusjon og viser til at det flere steder i revisjonsfilen er gjort vurderinger knyttet til aksjeposten. Selskapet viser til blant annet følgende sitat: *"Selskapet har snudd driften og går med overskudd. Selskapets fremtidsutsikter er lyse og ut fra de siste fire år ser vi at selskapet har klart å forbedre resultatene. Balanseføring av utsatt skattefordel anses ok, da selskapet med rimelig sikkerhet vil kunne benytte seg av fordelene i nær fremtid. Vi har også sett budsjett fra ledelsen som indikerer vesentlig bedre resultat i 2020. Budsjettet virker rimelig."*

Revisor viser også til at det i forbindelse med intern overføring av gjelden fra en annen datter til mor ble avgitt en § 3-8 erklæring hvor det konkluderes med at gjelden har en verdi som angitt. Finanstilsynet kan ikke se at denne dokumentasjonen gjør at handlinger i henhold til ISA 540 ikke må utføres ved vurderingen av aksjeposten ved årsslutt.

Finanstilsynets vurdering

Aksjer i datterselskaper skal i utgangspunktet oppføres til kostpris, dog slik at dersom det foreligger verdinedgang som ikke kan forventes å være forbigående så skal aksjen nedskrives. I dette tilfelle er det flere indikasjoner på varig verdinedgang. Da skal verdien underbygges med estimater. Den foretatt konverteringen er en del av dette bildet. Revisors mål er å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for hvorvidt bokført kostpris kan underbygges med estimater knyttet til fremtidig inntjening. Disse estimatene skal være rimelige innenfor rammeverket for finansiell rapportering, jf. ISA 540 punkt 11. I dette tilfelle har revisor ikke dokumentert at det innhentet verdivurderinger og at verdivurderingen med tilhørende estimater er revidert i henhold til ISA 540.

Finanstilsynet konkluderer med at det ikke foreligger tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for verdsettelse av aksjeposten. Når posten i tillegg utgjør ca. 50% av selskapets egenkapital blir mangelfull revisjon av posten å anse som et alvorlig brudd på revisors plikter, jf. ny revisorlov 9-4 første ledd, gml. lov § 5-2 annet ledd.

4.4 Immaterielle eiendeler – Utsatt skattefordel

Oppdrag B

I årsregnskapet for oppdrag B for 2019 er utsatt skattefordel oppført med ca. 3,8 millioner kroner. Det skattemessige resultat for 2019 var positivt med kr 187 100. Rest akkumulert skattemessig fremførbart underskudd var kr. 16,8 millioner. For at utsatt skattefordel skal kunne reverseres i nær fremtid kreves følgelig helt andre overskudd enn hva som ble rapportert i 2019. For 2018 og foregående år var utsatt skattefordel ikke oppført. I revisjonsdokumentasjonen under substanshandlinger av resultatposter er det arkivert et regneark med arkfaner for de ulike resultatposter. Under arkfanen "Skatt" er det anført følgende: "Gjennomgå midlertidige forskjeller og kontroller at skatte- og regnskapsmessige verdier er korrekt beregnet. Estimer sannsynlig tidspunkt for når de reverserer. Vurder grunnlaget for oppføring av netto utsatt skattefordel og hvorvidt denne kan utnyttes". Det foreligger ingen dokumentert vurdering av grunnlaget for oppføring av utsatt skattefordel i revisjonsdokumentasjonen for oppdrag B, herunder revisjonsbevis som kan underbygge en slik vurdering.

I det supplerende tilsvaret 29 juni 2012¹ har revisjonsselskapet opplyst at det flere steder i revisjonsdokumentasjonen er henvist til argumenter for at skattefordelen kan balanseføres. Det er også gjengitt et sitat av en vurdering hvor det fremkommer at under avsluttende analyse er følgende vurdert: "USF: Balanseføring av USF anses ok. Da selskapet med rimelig sikkerhet vil kunne benytte seg av fordelene i nær fremtid. Selskapet har hatt årlige resultatforbedringer på over 1 Mill de siste 3 årene og forventer bedre resultater fremover også".

En avsluttende analyse er normalt ikke alene tilstrekkelig som revisjonsbevis, men kan være til hjelp når det skal trekkes en totalkonklusjon, jf. ISA 520 punkt 6.

Oppdrag C

I årsregnskapet for inntektsåret 2019 for oppdrag C er utsatt skattefordel balanseført med cirka 1,8 millioner kroner. Årsregnskapene viser underskudd fra første driftsår i 2014 og negativ egenkapital fra 2015. Per 31. desember 2019 utgjør negativ egenkapital cirka 5,1 millioner kroner.

I revisjonsplanen er en av de planlagte handlingene at revisor skal vurdere grunnlaget for oppføring av netto utsatt skattefordel og hvorvidt denne kan utnyttes. Balanseføring av utsatt skattefordel innebar en vesentlig endring i den regnskapsmessige behandlingen fra tidligere regnskapsår, da den mulige skattefordelen ikke var balanseført i årsregnskapet for 2018. Grunnlaget for å balanseføre utsatt skattefordel er likevel ikke dokumentert i revisors arbeidspapirer. Det er angitt at selskapet har inngått en ny betydelig kontrakt og at morselskapet vil gå inn med mer egenkapital i selskapet. Det foreligger ingen vurdering av kontrakten fra revisors side om hva denne kontrakten vil tilføre av økte inntekter og inntjening i selskapet. Kopi av kontrakten foreligger heller ikke i revisjonsdokumentasjonen. Det er videre ikke innhentet noen form for garantier fra morselskapet vedrørende kapitaltilførsel. Revisjonsselskapet opplyser i tilsvaret til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport at selskapet skulle inngå i et skattekonsern med øvrige selskaper i konsernet, og at konsernet har hatt betydelige skattemessige overskudd. Finanstilsynet kan ikke se at dette forholdet er angitt i revisjonsdokumentasjonen. At et foretak inngår i et skattemessig konsern, innebærer ikke en forpliktelse for konsernet å tilføre egenkapital og likviditet.

Det er i tilsvaret vist til følgende sitat hentet fra revisjonsfilen for oppdrag C: " *Selskapet har snudd driften og går med overskudd. Selskapets fremtidsutsikter er lyse og ut fra de siste fire år ser vi at selskapet har klart å forbedre resultatene. Balanseføring av utsatt skattefordel anses ok, da selskapet med rimelig sikkerhet vil kunne benytte seg av fordelene i nær fremtid. Vi har også sett budsjett fra ledelsen som indikerer vesentlig bedre resultat i 2020. Budsjettet virker rimelig*". Ingen av påstandene som er gjengitt, er underbygget med revisjonsbevis. Krav til revisjonsbevis fremgår av ISA 500.

Finanstilsynets vurdering

For å balanseføre utsatt skattefordel skal foretaket kunne dokumentere at det er forsvarlig å balanseføre en utsatt skattefordel, jf. NRS 8 punkt 2.4. Det må sannsynliggjøres en fremtidig skattepliktig inntekt eller skattetilpasning som gjør at det er mulig å benytte fordelene i nær fremtid for at den skal ha full verdi. Når revisjonsklienten har en historie med skattemessig tap i nær fortid, skal dokumentasjonen være overbevisende (convincing evidence). Følgende kan være eksempler på forhold som indikerer at tilstrekkelig fremtidig skattepliktig inntekt ikke kan oppnås:

- Foretaket har en lang og konsistent historie med negativ inntjening.
- Foretaket forventer tap i de nærmeste årene.
- Det foreligger usikre negative forhold for foretaket som ikke er avklart ved avleggelse av årsregnskapet, og som kan medføre negativ inntjening i fremtiden.

Eksempler på forhold som på tross av negative forhold, kan indikere tilstrekkelig fremtidig skattepliktig inntekt gjennom inntjening er:

1. Eksisterende kontrakter eller sikre ordreserver som basert på foreliggende priser og kostnadsstruktur vil generere skattepliktig inntekt.
2. Foretaket har en lang og konsistent historie med positiv inntjening hvor et evt. regnskapsmessig underskudd skyldes uvanlige, ikke regelmessige eller ekstraordinære poster, samtidig som det er grunn til å anta at selskapets rammebetingelser ikke vil endre seg innen overskuelig fremtid.
3. Det foreligger vesentlige merverdier i eiendeler og forpliktelser som ved realisering er tilstrekkelig til å realisere skattefordelen.

I et skattekonsern kan konsernbidrag benyttes til å skape tilstrekkelig skattepliktig inntekt i et konsernselskap slik at mulig skattefordel kan realiseres. Forventet fremtidig konsernbidrag kan derfor trekkes inn i sannsynlighetsvurderingen av fremtidig skattepliktig inntekt. Dog krever dette at revisor har innhentet dokumentasjon både på at det forventes tilstrekkelig skattemessige overskudd i konsernet og at konsernet forplikter seg til å tilføre ytterligere kapital til et selskap med lønnsomhetsutfordringer.

Som det fremgår kreves det mer enn påståtte lyse utsikter eller ett lite overskudd i sist avlagte regnskap for å kunne føre opp utsatt skattefordel til full verdi, når det foreligger en historie med tap over flere år.

Revisor har ikke dokumentert handlinger eller vurderinger av om grunnlaget for å balanseføre utsatt skattefordel er til stede, herunder hva som tilsier en annen behandling i årsregnskapet 2019 enn i årsregnskapet for 2018 verken for oppdrag B eller C.

Finanstilsynet mener at det foreligger brudd på tidligere revisorlov § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6 og 9 og ISA 540 punktene 8-14 for begge oppdragene og at bruddene er grove. At ett av foretakene etter avgivelsen av revisjonsberetningen skal ha blitt tilført kapital og at det nå skal inngå i et skattekonsern avhjelper manglene ved 2019 revisjonen.

4.5 Fortsatt drift

For oppdrag C er det i revisjonsberetningen til årsregnskapet for 2019 presisert vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift, hvor revisor viser til noter i årsregnskapet som omtaler forholdet.

I revisjonsdokumentasjonen har revisor skrevet: under hendelser etter balansedagen: *"Morselskapet har fått en kontrakt (.....). Betydelig avtale som også gjør at [...] får mer å gjøre. I tillegg vil morselskapet gå inn med mer egenkapital i selskapet"*. Under fortsatt drift har revisor skrevet følgende: *"Selskapet vil bli tilført ny egenkapital i form av cash og konvertering av gjeld. Gjennomføres i 2020 og det er hovedsakelig [...] som påtar seg å finansiere opp selskapet. Forutsetning for fortsatt drift anses å være ok."* (tekst i (.....) og navn i [...] fjernet av Finanstilsynet)

Som også omtalt ovenfor, har revisor ikke dokumentert og utført handlinger for å kontrollere at tiltak som foretakets styre har redegjort for i årsregnskapet, er satt i verk eller vurdering av om disse kan være tilstrekkelige til å sikre forsvarlig egenkapital og fortsatt drift. Revisor har heller ikke innhentet perioderegnskap for etterfølgende regnskapsperiode for om mulig å danne seg en oppfatning om driften i foretaket er forbedret i nytt regnskapsår.

Finanstilsynets vurdering

Det forelå klare indikasjoner om at forutsetningen om fortsatt drift var truet da revisjonsberetningen til foretakets årsregnskap for 2019 ble avgitt. Finanstilsynet kan likevel ikke se at revisor har dokumentert at det ble utført handlinger for å skaffe underlag for en vurdering av om de tiltak som er redegjort for i note, og som revisor har beskrevet i sine arbeidspapirer, faktisk er satt i verk og kan anses tilstrekkelige. Revisor har uten tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis akseptert at utsatt skattefordel er oppført som en eiendel noe som øker egenkapitalen med MNOK 1,8. Revisor har ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for riktigheten av ledelsen bruk av forutsetningen om fortsatt drift i årsregnskapet for 2019 for oppdrag C. Revisor har følgelig ikke tilstrekkelig grunnlag for sin beretning med presisering. Usikkerheten fremstår som så stor at det skulle vært vurdert forbehold om fortsatt drift, jf. ISA 570 punkt 23.

Finanstilsynet mener dette er brudd på tidligere revisorlov § 5-2 annet ledd, jf. ISA 230 punkt 8, jf. ISA 570 punkt 16-17. Tilsvarende krav følger av ny revisorlov § 9-4 tredje ledd, første punktum jf. de samme ISA-er og ISA-punkter, og ny revisorlov § 9-9 første ledd.

4.6 Nummererte brev

Som det fremgår av punktene over har foretaket i oppdrag C gått med tap siden virksomhetens start i 2014 og hatt negativ egenkapital siden 2015. Revisor har ikke dokumentert å ha utført kontroller med hvorvidt foretakets ledelse har satt i verk forsvarlige tiltak for å oppfylle plikten til å sikre forsvarlig egenkapital for videre drift, jf. aksjeloven §§ 3-4 og 3-5.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at revisor basert på de foreliggende fakta hadde plikt til å ta tapt aksjekapital

og styrets handleplikt opp i nummerert brev, jf. tidligere revisorlov § 5-2 fjerde ledd og § 5-4. I ny revisorlov følger tilsvarende krav av § 9-5.

4.7 Revisors vurdering av årsregnskap med notepresentasjon mv.

Som ledd i tilsynet har Finanstilsynet gjennomgått årsregnskap med noter for vurderte oppdrag. For oppdrag C gir aksje- og aksjonærnoten ikke riktig informasjon per 31.12.2019, jf. Regnskapsloven § 7-42. Noten gir antagelig informasjon om aksjonær og aksjefordeling etter endring som skjedde året etter (2020), da den er inkonsistent med noteinformasjonen i årsregnskapet til morselskapet. Revisor har dokumentert at et utkast til årsregnskap med noter er gjennomgått og vurdert.

For revisjonen er foretak A-E er det korreksjoner mellom den reviderte saldobalansen og det avlagte årsregnskapet. Revisor har ikke dokumentert å ha vurdert om korreksjonene er i henhold til de avdekkede feilene. Det er dermed manglende sporbarhet mellom den utførte revisjonen og de avlagte årsregnskapene. Det foreligger brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd jf. ISA 330 punkt 20.

Finanstilsynets vurdering

Ved revisjon av årsregnskap vurderer revisor blant annet om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, jf. revisorloven § 5-1 første ledd, første punktum. Revisor har dokumentert at et utkast til årsregnskap med noter er gjennomgått og vurdert. Revisor må utføre revisjonshandlinger for å vurdere gjennomførte korreksjoner og presentasjonen av regnskapet, jf. revisorloven § 5-2 annet ledd jf. ISA 330 punkt 20 og 24. Mangelfull sluttkontroll av årsregnskap før avgivelse av revisjonsberetning er brudd på revisorsplikter, jf. revisorloven § 5-2 første ledd.. Åpenbare feil i offisielt årsregnskap kan undergrave brukerens tillit til regnskapet.

4.8 Revisjonsbevis

ISA 200 punkt 17 og ISA 500 punkt 6 oppstiller krav om tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis. ISA 500 punkt 5 inneholder definisjonen av revisjonsbevis (se bokstav c), hva som er tilstrekkelige revisjonsbevis (se bokstav f) og hva som er hensiktsmessige revisjonsbevis (se bokstav b). Både ISA 500 punkt 6 og definisjonen av revisjonsbevis i punkt 5 bokstav c) forutsetter av revisjonsbeviset inkluderer bevis innhentet fra en ekstern informasjonskilde. Uttalelser fra ledelsen er alene ikke tilstrekkelig revisjonsbevis.

I dokumentasjonen for oppdrag C og til dels oppdrag B vises det flere steder til uttalelser og beslutninger fra styret uten at det understøttes av revisjonsbevis. Også for andre oppdrag som er vurdert under tilsynet, er det eksempler på vurderinger som bygger på uttalelser fra ledelsen eller andre, og hvor det skulle vært innhentet underbyggende dokumentasjon. I ett oppdrag er det for eksempel angitt at revisor under revisjonen har ringt og snakket med noen hos en leverandør (et finansieringsforetak). Det fremgår ikke tidspunkt for samtalen, formål med samtalen eller hvem revisor har snakket med.

Finanstilsynets vurdering

Uttalelser fra foretakets ledelse gir alene ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis, og erstatter ikke art og omfang av andre revisjonsbevis som revisor skal innhente. Påliteligheten av ledelsesinformasjonen som revisjonsbevis påvirkes av kilde og type og omstendigheter rundt innhenting, jf. ISA 540 punkt 7.

Etter Finanstilsynets mening er det ikke utformet og utført revisjonshandlinger som er hensiktsmessige ut fra omstendighetene og dermed er det for flere vesentlige regnskapsposter (revisjonsoppdragene i punkt 4.1 til 4.5 ovenfor) ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig

revisjonsbevis, Det vises særlig til tidligere revisorlov § 5-2 annet ledd, jf. ISA 200 punkt 17 og ISA 500 punkt 6. Samme krav følger av ny revisorlov § 9-4 tredje ledd punkt e.

4.9 Dokumentasjon

Finanstilsynet har beskrevet grove dokumentasjonsmangler for de gjennomgåtte revisjonsoppdragene i punkt 4.1 til 4.5 ovenfor. Vesentlige balanseposter er ikke dokumentert i henhold til revisjonsstandardene.

Det følger av revisorloven § 5-3 første ledd at revisor skal kunne dokumentere hvordan revisjonen er gjennomført og resultatet av revisjonen på en måte som er tilstrekkelig til å kunne underbygge og etterprøve revisors konklusjoner. Dokumentasjonskravet utfylles særlig av § 5-2 annet ledd og ISA 230. Målet er at dokumentasjonen skal gi et tilstrekkelig og hensiktsmessig grunnlag for revisjonsberetningen og bevis for at revisjonen ble planlagt og utført i samsvar med gjeldende lovgivning og revisjonsstandarder. ISA 230 oppstiller en rekke krav til dokumentasjonen, både til form, innhold og omfang. Også tidspunktet for gjennomførte revisjonshandlinger skal fremkomme av dokumentasjonen. Veiledning og utfyllende forklaringer til dette er tatt inn i punkt A2. Det fremkommer blant annet at dokumentasjonen skal vise betydningen av de innhentede revisjonsbevis. Dersom konklusjonen eller konklusjonsgrunnlaget ikke kan fastslås ut fra arbeidet som er utført eller ut fra revisjonsbeviset som er innhentet, skal dette forklares. Både Finanstilsynet og andre skal kunne kontrollere at revisjonsoppdrag er utført i samsvar med revisorloven og revisjonsstandardene. Dokumentasjonskravet bidrar også til å gi oppdragsansvarlig revisor en god oversikt over utførte revisjonshandlinger og vil slik også bidra til å sikre revisjonskvalitet.

Revisor har i tilsvaret for både oppdrag B og C henvist til revisjonsdokumentasjon arkivert på andre oppdrag. I revisjonsdokumentasjonen for oppdrag B og C er det ingen henvisninger til hvor slike vurderinger er dokumentert og arkivert. Det er uansett ikke fremlagt dokumentasjon som endrer konklusjonene Finanstilsynet har trukket. Når det gjelder oppdrag C er det også til dels motstridende informasjon i revisjonsdokumentasjonen om aksjonærer

Finanstilsynets vurdering

Dokumentasjonen skal oppfylle kravet om at revisor må oppbevare revisjonsbevis på en ordnet og betryggende måte, samt sikre at revisjonen av hvert enkelt oppdrag er tilstrekkelig underbygd og at revisors konklusjoner kan etterprøves. Det skal derfor være mulig å følge en rød tråd fra planlegging til konklusjon ved å ta utgangspunkt i oppdragsarkivet for den enkelte klient.

Finanstilsynet mener dokumentasjonsmanglene er brudd på tidligere revisorlov §§ 5-3, 5-5 og 5-2 annet ledd, jf. ISA 230, og forskrift 25. juni 1999 nr. 712 om revisjon og revisorer § 5-1. Ny revisorlov behandler krav til revisjonsdokumentasjonen i § 9-9.

5. Oppsummering

Finanstilsynet avdekket mangler i selskapets retningslinjer og rutiner, herunder selskapets retningslinjer for overholdelse av hvitvaskingsregelverket. Det legges til grunn at de nevnte manglene som angitt i tilsvaret har blitt utbedret.

Akseptvurderinger der hvor tidligere revisor har påpekt lovbrudd knyttet til forsvarlig egenkapital er ikke utført tilfredsstillende. Det er ikke stilt krav om handling før aksept av oppdraget. Forberedelse

til aksept er mangelfullt dokumentert for to av oppdragene. For flere av de kontrollerte oppdragene avdekket Finanstilsynet vesentlige svakheter i revisjonsutførelsen.

Finanstilsynet ber selskapet gjennomgå sine rutiner på oppdragsnivå for å unngå at de avdekkede manglene gjentar seg i fremtidige revisjoner. Finanstilsynet ber revisjonsselskapet oversende resultatet av syklisk kvalitetskontroll for utpekt oppdragsansvarlig revisor som utføres høsten 2021, jf. revisorloven § 9-4 tredje ledd og ISQC 1 punkt 48, innen 15. desember 2021.

For Finanstilsynet

Anders Grini
senior tilsynsrådgiver

Espen Jacobsen
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.